

rodzina czyni człowieka i społeczeństwo”. Uczestnicy jubileuszowego XV Sympozjum zgodnie przyznali, że w obecnych trudnych czasach to właśnie rodzina jest przedmiotem najostrejszych ataków, nurtują ją również rozliczne problemy, musi być więc także przedmiotem najsilniejszej troski hierarchów, ale też pozostałych świeckich katolików, zaangażowanych w dzieło ewangelizacji, których, co godne zauważenia, podczas obrad nie brakowało.

SEBASTIAN SOBKOVIK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wydział Teologiczny

SPRAWOZDANIE Z OGÓLNOPOLSKIEGO SPOTKANIA NAUKOWEGO
STOWARZYSZENIA TEOLOGÓW MORALISTÓW „TEOLOGIA MORALNA
WOBEC EKOLOGICZNEJ PERSPEKTYWY OCHRONY ŚRODOWISKA”
(Warszawa-Bielany, 14-16.06.2015 roku)

W dniach 14-16 czerwca 2015 roku w Warszawie odbyło się Ogólnopolskie Spotkanie Naukowe Stowarzyszenia Teologów Moralistów. Jego temat *Teologia moralna wobec ekologicznej perspektywy ochrony środowiska* wywołał zainteresowanie wielu osób, również nienależących do stowarzyszenia. Szczególnymi gośćmi zaproszonymi do przewodniczenia Mszy św. i wygłoszenia homilii byli księża biskupi. W poniedziałek, we wspomnienie błogosławionej Jolanty, Mszy św. przewodniczył i homilię wygłosił ks. kard. Kazimierz Nycz, arcybiskup metropolita warszawski. Podczas homilii ksiądz kardynał, nawiązując do odczytanej Ewangelii, powiedział, że człowiek w przeszłości i w czasach współczesnych podobny jest do rozmówców Chrystusa, którzy odrzucają „kamień węgielny”, czyli Boży fundament. Człowiek, urządzając sobie świat, często odrzuca Chrystusa oraz Boże przykazania. Właściwa troska o ziemię, cały świat i ludzkość, co jest celem szeroko rozumianej ekologii, wymaga solidnego fundamentu, którym jest Jezus Chrystus. Na nim budowała swoje życie bł. Jolanta. Na tym fundamencie winni budować wszyscy, a zwłaszcza uczniowie Chrystusa. Teologowie moralści mają ważną rolę do odegrania w kształtowaniu postaw ludzi żyjących w Polsce.

Drugi dzień sympozjum rozpoczął się również Mszą św., której przewodniczył i podczas której homilię wygłosił prymas Polski, arcybiskup metropolita gnieźnieński Wojciech Polak. Nawiązując do przykazania miłości nieprzyjaciół, które było głównym przesłaniem odczytanej Ewangelii, ksiądz prymas podkreślił, że miłość do Chrystusa jest wzorem wszelkiej miłości, zarówno do Boga, jak i do każdego człowieka oraz środowiska i świata. Wraz z ludźmi, którzy niekiedy inaczej myślą i żyją, trzeba szukać wspólnej płaszczyzny skutecznej troski o środowisko życia ludzi, zwierząt i roślin.

W poniedziałek, w pierwszym dniu obrad, ks. prof. dr hab. Marian Machinek MSF, przewodniczący Stowarzyszenia Teologów Moralistów, przywitał wszystkich uczestników oraz otworzył obrady sympozjum. W tym dniu podczas dwóch sesji przedpołudniowych z różnych perspektyw naświetlono zagadnienie ekologii. W czasie pierwszej sesji, której przewodniczył ks. prof. dr hab. Paweł Bortkiewicz (Poznań/Toruń), zostały wygłoszone dwa referaty. Autorem pierwszego z nich *Fizyka i ekologia* był prof. dr

hab. Krzysztof Meissner, pracownik Katedry Teorii Cząstek i Oddziaływań Elementarnych Instytutu Fizyki Teoretycznej na Wydziale Fizyki Uniwersytetu Warszawskiego. Podkreślał on, że człowiek nie ma wpływu na prawa fizyki, ponieważ są one niezmiennie, jednak pozornie nieistotne rzeczy w fizyce mogą wywołać dotąd niespotykane zjawiska. Autorką referatu *Od filozofii do ekologii* była dr hab. Anna Lemańska, prof. UKSW, kierownik sekcji filozofii przyrody. Na samym wstępie podkreśliła zdolność człowieka do transcendencji oraz swoistą „podmiotowość”, czyli podmiotową godność, nie tylko człowieka, ale także przyrody, która przejawia się w tym, że ta ostatnia została wyposażona w takie wartości jak użyteczność i piękno. Człowiek może potraktować przyrodę egoistycznie (antropocentryzm) lub być odpowiedzialny za nią (fizjocentryzm). Obie te postawy znajdują uzasadnienie w Piśmie Świętym.

Pierwsza sesja zakończyła się dyskusją, w której głos zabrali: ks. I. Mroczkowski, bp J. Wróbel, ks. J. Sobkowiak, ks. M. Machinek MSF oraz J. Lasota. Pytania skierowane do obydwu prelegentów pozwoliły lepiej zrozumieć i poszerzyć omawiane tematy, jak niezmiennosc praw fizyki, istnienie „tajemnic” w fizyce, która zaprzecza francuskiemu oświeceniowi, czy też to, że przewidywania skutków emisji gazów z punktu widzenia fizyki są nieuzasadnione.

Przewodniczący drugiej sesji, ks. dr hab. Zbigniew Wanat (Toruń), przedstawiając sylwetkę pierwszego prelegenta, prof. dr. hab. Jana Szyszko z Warszawy, podkreślił nie tylko na jego działalność naukową, ale także polityczną. Obydwie sfery zaangażowania prelegenta odzwierciedlał również temat, który mu został powierzony, czyli *Od ekologii do polityki*. Profesor i minister Jan Szyszko rozpoczął od wskazania trzech problemów w ekologii, które dotyczą zasobów wody i jej jakości, zasobów powietrza i jego jakości oraz ginięcia gatunków. Oddziaływanie światowej polityki na ekologię można dostrzec w organizowanych konwencjach ekologicznych, które ukazują dążenia światowych mocarstw do decydowania o ilości emisji dwutlenku węgla. Taka polityka sprzyja państwom wysoko rozwiniętym, a jednocześnie ogranicza rozwój państw biednych. Jako specjalista w dziedzinie badań wpływu dwutlenku węgla na biosferę prelegent podkreślił, że bioróżnorodność związana jest przede wszystkim z ilością tego gazu. Sama przyroda chroni swoją różnorodność poprzez rozmaite katastrofy (np. pożary, wybuchy wulkanów). Prelegent wskazał również na potrzebę edukacji ekologicznej nie tylko na różnych etapach szkolnictwa, ale również całego społeczeństwa.

Prelekcję zatytułowaną *Bezdroża ekologii – chrześcijańska krytyka współczesnych nurtów w ekologii* wygłosił ks. dr Bernard Jurczyk z Opola. Krytykę współczesnych nurtów w ekologii przedstawił on na podstawie pryncypium antropologicznego. Prelegent wyróżnił trzy dziedziny, które zajmują się ekologią. Należą do nich: religia, polityka i biologia. Poddając krytyce nurty religijne, zwane ekoreligiami, ks. B. Jurczyk wyakcentował chrześcijaństwo i New Age z kultem Gai (Matki-Ziemi), by pokazać, że w chrześcijaństwie człowiek stawiany jest ponad naturą, czyli nie stanowi on jej elementu, lecz jest czymś „wyższym”, natomiast religie z kręgu New Age ubóstwiają kosmos i głoszą konieczność harmonii człowieka z nim. Na tej podstawie zarzuca się chrześcijaństwu, że jest ono religią antyekologiczną oraz że prowadzi do klęski ekologicznej i demograficznej. Krytyka współczesnych nurtów w ekologii, jakiej dokonał prelegent, odnosiła się również do polityki, w której dominuje postawa „harmonii ze

stworzeniami”, naruszanej m.in. przez żywienie, ginięcie gatunków, eksploatację zasobów naturalnych. Przedstawiciele tego rodzaju nurtów wypowiadają się na wszystkie tematy i usiłują wpływać na ludzi, ich podświadomość, nie opierając się przy tym jednak na rzetelnych badaniach naukowych w dziedzinie ekologii. Trzecia grupa prądów ekologicznych związana jest z biologią, a zwłaszcza z genetyką, w której nierzadko upowszechnia się przekonanie, że zachowania się organizmów, w tym i działanie człowieka, zdeterminowane są przez geny, czyli to „nie ludzie działają, lecz geny” (S. Hawking).

Dokonując podsumowania krytyki współczesnych nurtów w ekologii, prelegent dodał, że prądy o charakterze religijnym prowadzą do panteizmu i stawiają człowieka na ołtarzu przyrody, nurty o charakterze politycznym sprowadzają kwestie ekologiczne do współczesnego przejawu grzechu pierworodnego, natomiast koncepcje wyrosłe na bazie biologii podważają godność człowieka, który jest szczytem stworzenia, a więc degradują antropocentryzm, a promują biocentryzm. Tymczasem świat nigdy nie może przestać być dla człowieka.

Również ta sesja zakończyła się dyskusją, w której głos zabrali: ks. T. Reroń, ks. J. Kalniuk MS, ks. S. Nowosad i bp J. Wróbel. Poruszono w niej m.in. zagadnienia: „granicy kompromisu” w sprawach konfliktowych, jak np. spór o obwodnicę Augustowa, uczynienia ekologii dyscypliną naukową, stanu współczesnej ekologii, zainteresowania treścią najnowszej encykliki papieskiej (*Laudato Si'*), która ma się ukazać, obecności ekologii w działalności duszpasterskiej. Ponadto poruszono sprawę rozumienia równowagi między troską o zwierzyńcę a protestami rolników w związku z niszczeniem upraw oraz zwrócono uwagę na trwającą w Polsce debatę na temat polskiego łowiectwa i lasów państwowych.

Trzecia sesja poświęcona była problematyce ekologii ludzkiej. Przewodniczył jej ks. dr hab. Maciej Olczyk (Poznań). Ksiądz dr hab. Andrzej Szafulski z Wrocławia przedstawił temat *Ekologiczna perspektywa we współczesnym nauczaniu Magisterium*, natomiast tematem wystąpienia dr. Michała Wyrostkiewicza z Lublina była *„Ekologia ludzka” jako poszerzona perspektywa ekologiczna*. Ksiądz A. Szafulski zapoznał uczestników z dokumentami Magisterium Kościoła i wypowiedziami papieskimi, które poświęcone są ekologii. Na szczególną uwagę w tym zakresie zasługuje nauczanie św. Jana Pawła II. Z kolei M. Wyrostkiewicz przedstawił różne definicje ekologii oraz klasyfikacje tej dyscypliny nauki ze względu na ekosystemy (wodę, powietrze, lądy) czy też ze względu na jednostki (człowieka, zwierzęta, rośliny). W dalszej części swojego wystąpienia prelegent skupił się na wyjaśnieniu terminu „ekologia ludzka”, które wyraża integralną wizję osoby ludzkiej. Dla lepszego odróżnienia pozycji człowieka w ekologii zaproponował, by używać wyrażenia „podmiotowość” jedynie w odniesieniu do człowieka, natomiast w odniesieniu do przyrody – jego zdaniem – bardziej odpowiednim słowem jest „autonomia przyrody”, ponieważ jedynie człowiek jest godzien nazywać się „podmiotem” ze względu na otrzymaną od Boga osobową godność.

Na zakończenie sesji głos w dyskusji zabrali m.in. o. M. Mrozek, J. Lasota, o. A. Karaś CSsR oraz ks. A. Szafulski. Dyskusja dotyczyła znaczenia terminów ekologia człowieka i ekologia ludzka oraz możliwości adekwatnego oddania ich treści za pomocą wyrażenia metaekologia.

Po przerwie miało miejsce walne zebranie członków stowarzyszenia, na którym omówiono bieżące sprawy, zaproponowano tematy i miejsca przyszłorocznego zjazdu.

W drugim dniu sympozjum zostały wygłoszone trzy referaty zakończone dyskusją panelową. Sesji poświęconej szczegółowym zagadnieniom ekologicznym przewodniczył ks. prof. dr hab. Piotr Morciniec (Opole). Pierwszy referat, zatytułowany *Arka Noego jako teologiczno-moralny archetyp zmagania człowieka ze zmianami klimatycznymi* wygłosił o. dr Jerzy Brusilo OFMConv z Krakowa, który wykazał, że biblijne archetypy, jak Arka Noego, Kain i Abel czy też wieża Babel i inne, mogą mieć implikacje moralne w ważnych problemach współczesnego świata. Przedstawiony w Biblii obraz potopu zawiera trzy archetypy: troski o przyrodę ukazanej w postaci Noego, globalnego kataklizmu przyrodniczego oraz teologiczno-moralnego obrazu zmagania ze zmianami klimatycznymi. Zestawienie ekologii i biblijnego archetypu Arki Noego (Rdz 6,1-9,17) pozwala lepiej rozeznaczyć i zrozumieć współczesny świat, dostrzegać zło, odejście człowieka od Boga i zamknięcie się na Niego, potrzebę nowej Arki i nowego Noego pozostającego w relacji do Boga oraz zagrażający światu „nowy potop”. Prelegent wykazał, że Biblia pomaga nie tylko opisać i lepiej rozumieć problemy współczesnego świata, ale również pomyślnie je rozwiązywać.

Referat zatytułowany *Status zwierząt w kontekście postulatów ekologicznych* wygłosił ks. prof. dr hab. Ireneusz Mroczkowski z Warszawy. Prelegent ten przedstawił m.in. trzy modele etycznej odpowiedzialności za życie zwierząt: antropocentryczny, biocentryczny i utylitarystyczny. W pierwszym z nich człowiek dominuje nad światem, a jego okrucieństwo wobec zwierząt i innych ludzi niszczy jego godność. W modelu biocentrycznym, u podstaw którego leży zredukowana koncepcja człowieka, czyli błąd antropologiczny, podkreśla się, że człowiek jest również częścią przyrody (natury). W modelu utylitarystycznym stosunek człowieka do zwierzęcia mierzony jest ilością cierpienia. Ukazując chrześcijańską etykę odpowiedzialności za zwierzęta, prelegent podkreślił, że wspólnota między człowiekiem a zwierzęciem nie ma charakteru równorzędnego partnerstwa. Ze względu na ontyczny status człowieka ani zwierzę, ani jakiegokolwiek inne stworzenie nie może być postawione na równi z człowiekiem. W chrześcijańskiej etyce zwierząt istotną rolę odgrywają: wiara, sumienie człowieka, jego solidarność ze światem zwierząt oraz etyczne ramy eksperymentów medycznych na zwierzętach.

Ostatnią prelekcję sympozjum poświęconego ekologii wygłosił ks. dr Jarosław Sobkowiak MIC z Warszawy. Temat konferencji *Ekologia – nowy styl życia?* prelegent podzielił na trzy części. W pierwszej części wskazane zostały postawy proekologiczne, które są nie do przyjęcia z punktu widzenia wiary chrześcijańskiej a mimo to budzą wielkie zainteresowanie u ludzi. Do takich trendów zalicza się m.in. sięganie w imię „harmoonii” wewnętrznej z otoczeniem po leki homeopatyczne, uprawianie jogi, sypanie mandali. Trendy te podważają hierarchiczność, rozumność i logikę, a promują oddawanie się podświadomym manipulacjom. Druga część omawianego wystąpienia poświęcona była ekologii jawiającej się jako nowy styl i sposób życia współczesnego człowieka. W ostatniej części referatu przedstawiony został człowiek współczesny, tzw. *homo ecologicus* wraz ze swoją proekologiczną metanoią, który leży u podstaw nowej wspólnoty ludzkiej. *Ecoczwłowiek* ma zastąpić *homo sapiens* i być od niego lepszy. Kończąc, prelegent

podkreślił, że człowiek traci swą podmiotowość, poddaje się naturze i jej podlega. Kontakt z przyrodą daje mu nowe rozumienie duchowości, która oderwana od religii stanowi harmonię z naturą. W takiej sytuacji potrzebna jest ekologia ludzka, o której mówi papież Franciszek.

Po przerwie miała miejsce dyskusja panelowa, którą poprowadził również ks. prof. dr hab. P. Morciniec. Przewodniczący dyskusji oraz prelegenci wcześniejszej sesji dokonali krótkiego podsumowania i wprowadzenia w dyskusję. Głos zabrali m.in. bp. J. Wróbel, o. K. Grzybek, bp. F. Dziuba, ks. P. Kieniewicz, ks. Z. Teinert, pani A. Androsik, ks. A. Szumski, ks. K. Smykowski. Uczestnicy nie tylko stawiali pytania, ale również dzielili się własnymi przemyśleniami na temat ekologii. Poruszono m.in. problem redukcji relacji człowieka do relacji ze zwierzęciem, pierwszy i najważniejszy postulat ekologii, jakim jest chwalenie Boga, problem cierpienia zadawanego zwierzętom dla zabawy ludzi oraz dla celów kultowych, leków homeopatycznych, tzw. „braterstwo ludzi i zwierząt”, zagadnienie równorzędności praw wszystkich istot żywych P. Singera oraz jego rozróżnienie na osobę i naturę, działalność charytatywną na rzecz zwierząt oraz istotę władzy człowieka nad zwierzęciem.

Na zakończenie sympozjum głos zabrał ks. dr Andrzej Pryba MSF, redaktor naczelny czasopisma „Teologia i Moralność”, oraz przewodniczący Stowarzyszenia Teologów Moralistów, ks. prof. dr hab. Marian Machinek MSF, który podziękował zarządowi za współpracę w przygotowaniu sympozjum, pani Joannie za sprzedaż książek, zebranych za udział w obradach oraz zachęcił do uczestnictwa w przyszłorocznym sympozjum, które będzie jednocześnie połączone z wyborem nowego zarządu.

ANTONI KARAŚ

Wyższe Seminarium Redemptorystów w Tuchowie

MIĘDZYNARODOWY KONGRES O RODZINIE
„EWANGELIA MAŁŻEŃSTWA I RODZINY”
(Toruń, 29-30 maja 2015 roku)

Ojciec Święty Franciszek, mając na względzie XIV Zgromadzenie Zwyczajne Ogólne Synodu Biskupów o rodzinie w październiku 2015 roku, zaprosił Kościoły parokialne wraz z instytucjami akademickimi i stowarzyszeniami świeckimi do rozległej konsultacji na temat rodziny. Papież przy różnych okazjach nieustannie prosił wierzących nie tylko o modlitwę, ale i o pogłębioną refleksję i braterską dyskusję przyczyniającą się do owocnego Synodu Biskupów. Apelował on – idąc śladami swoich poprzedników, a szczególnie papieża rodziny św. Jana Pawła II – o przywrócenie należytej czci małżeństwu i rodzinie oraz ich piękna zgodnego z zamysłem Boga Stwórcy. Wychodząc naprzeciw temu wołaniu Ojca Świętego Franciszka, Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu postanowiła zorganizować Międzynarodowy Kongres o Rodzinie pt. „Ewangelia małżeństwa i rodziny” w dniach 29 i 30 maja. Kongres ten odbył się pod patronatem i z osobistym udziałem JE ks. abp. Stanisława